

**BIBLIOTEKA
ZNAKSTVENIH DJELA**

5

**Urednik
CVITO FISKOVIC**

**ČAKAVSKI SABOR
SPLIT**

CVITO FISKOVIĆ

BAŠTINA STARIH HRVATSKIH PISACA

ČAKAVSKI SABOR

SPLIT

1978

SADRŽAJ

	Strana
Ulomak »Gospina plača« iz Splita	5
Rapska pjesmarica iz druge polovine XV stoljeća	11
Prilog životopisu Marka Marulića Pečenića	64
Pjesma o Marku Maruliću Pečeniću	88
Marko Marul Pečenić i njegov likovni krug	93
Marulićev grob	130
Petar Hektorović i likovne umjetnosti	140
Ljetnikovac Hanibala Lucića u Hvaru	187
Novi podaci o Hanibalu Luciću	227
Ambijenti Vetranovićeve pjesničkog stvaranja	237
Renesansni pjesnik Ivan Vidal Korčulanin u službi svoga zavičaja	256
Prilog biografiji Savka Gučetića	272
Zoranićev prilog našoj renesansnoj hortikulturi	276
Pozornica Držićevih igara	285
Likovne umjetnosti i umjetnički obrt u djelima Marina Držića	298
O splitskom književniku Jurju Dragišiću De Carisu	319
Baština starih književnika na Visu	338
Dubrovački ljetnikovci i književnost	359
Nekoliko podataka o Vlahu Stuliću	394
Dopisivanje Mate i Stipana Ivičevića	407

PRILOG ŽIVOTOPISU MARKA MARULICA PEČENICA

U povijesti naše starije književnosti, jednako kao i u povijesti likovnih umjetnosti, potkrale su se mnoge greške, koje povjesničari opetuju ne provjeravajući ih, pa ih ima i u prikazanju života jednog od najistaknutijih naših starih pjesnika, *Marka Marula Pečenica* ili *Picinića*.

Pjesnik potječe iz stare i istaknute plemićke obitelji. Ako se među stora XV do XVI stoljeća, zabilježio sam usput i nekoliko vijesti o ovom pjesniku, koje popunjavam istraživanjem građevina povezanih uz njegovo ime i njegov život.

O Marulovim precima i rodbini poznato je dosada samo nekoliko podataka, od kojih se neki mogu ispraviti i popuniti.

Pjesnik potječe iz stare i istaknute plemićke obitelji. Ako se među njegove pretke ubroje splitski gradski suci *Nikola Marulov* iz godine 1280. i *Damjan Marulov* iz godine 1295. i 1303,¹ te *Petar Nikole Marulova*, koji se prema Jiričeku spominje u Splitu 1315. godine, na što nas navode njihova imena i kasnije spominjana u rodu Pečenica, onda je vjerodostojno pisanje *Kasandrića*, koji je vidio njihovo rodoslovno stablo, da ta obitelj potječe iz XIII stoljeća. Stoga je prirodno da je pjesnik, čiji su preci sudjelovali u upravi Splita, dok grad još bijaše samostalna općina u sklopu ugarsko-hrvatskoga kraljevstva i dok su njime upravljali knezovi Šubići, bio imućan zbog dugog stjecanja nasljedstva. Djed mu se k tome bavio i novčaninim poslovima, a otac i trgovinom. Obojica se nazivahu Pečenici, prezimenom, kojim su u Splitu gotovo redovito u toku XV stoljeća nazivali pjesnika i njegovu braću i koje su oni službeno upotrebljavali. Fancev je godine 1938. pisao kako »još nitko nije istaknuo slučaj ili pružio dokaz, da se hrvatskim porodičnim prezimenom, pored romanskog *de Marulis*, *Marulis*, *Marulić* u kojoj prilici poslužio i prvak hrvatske renesansne književnosti *Marko*«, iako G. Novak bijaše već 1926. godine objelodanio dokumenat, gdje i pjesnika tako nazivlju. Na gotovo sam svima mjestima, što ih ovdje spominjem i navodim iz arhiva, našao da se on sam tako nazivlje i da ga tako zove ne samo narod, odnosno stranke, koje se u službenim spisima spominju, nego i predstavnici i činovnici mletačke vlasti. Hrvatsko porodično prezime bijaše dakle u toku pjesnikova života poznatije negoli *Marulis*. Splitski notari i ostali činovnici, ponajviše stranci nevjesta Hrvat-

skom govoru pišu ga redovito Picinich, Pectnich i Pecenich, ali kako je humanizam sve više prevladavao u gradu, ta je obitelj iz trgovačkih, poslovnih pa i kulturnih razloga sve češće tokom XVI stoljeća upotrebljavala prezime *Marulus, de Marulis*, koje je zatim, zbog mletačkog utjecaja u Dalmaciji, sasama potislo prezime *Pečenić*. Ne bijaše to izuzetno, jer i ostale splitske i primorske obitelji zamijeniše u XVI i XVII stoljeću, kad su se prezimena oblikovala, svoja stara hrvatska imena s humanističkima. P. Skok smatra da je prezime *Pečenić* romanskog podrijetla.

Pjesnikov otac Nikola bio je na početku šestog desetljeća XV stoljeća gradski sudac i u lipnju 1453. prestao je s još trojicom plemića, Šimunom Bubanićem, Nikolom Maričićem i Teodozijem de Albertisom, vratiti tu službu, koja je trajala obično tri mjeseca.² Potkraj godine 1471. bio je skrbnik djece pokojnog mu brata Petra, Jerolima, koji je tada bio na Istoku u mletačkoj pomorskoj službi, i ostalih. U jednom spisu, što ga je sam sastavio, nazivlje sebe, svog brata i nećake prezimenom *Pečenić*,³ pa bi to mogao biti najmjerodavniji dokaz, da je između različitih oblika *Picinic* ili *Pečenić*, najtočniji taj. Hrvatski oblik romanskog prezimena *Marulic* postojao je već u pjesnikovo doba. On ga je sam upotrijebio u svom predgovoru »Judite«, a u jednom arhivskom spisu nazvan je 1476. godine tako i Nikola.⁴ Kavanjin također zna taj oblik, stoga V. Milić griješi, kada misli, da ga je skovao tek Kukuljević u XIX stoljeću. U srpnju 1476. spominje se pjesnikov otac mrtav, ali iza smrti doznajemo nekoliko podataka o njemu, koji će se navesti kasnije.

Pjesnikova majka Dobrica bila je, kao što je poznato, kći Nikole de Albertisa, sin Ivana Lavova. Njeno ime očituje, kako su tokom XV stoljeća u istaknutim splitskim plemićkim obiteljima imena bila hrvatska, ali to nije jedini slučaj. Ime *Dobra* ili *Dobrica* spominje se tada u obiteljima Papalića, Čipčića i de Grisogonis.⁵ Rođena je 1432. u istaknutom i bogatom plemićkom rodu. Ta se godina može utvrditi, jer je u rujnu 1449. pri uređivanju njena nasljedstva zabilježeno, da joj je sedamnaest godina.⁶ Maloj je otac u ožujku 1439. namijenio miraz od 300 dukata, pa kad je narasla, nakon što su joj majka i brat zajamčili tu svotu, sklopljen je 21. rujna ugovor o njenu vjenčanju za Nikolu Pečenića.⁷ Svečano su ga obavili u dvorani Albertijeve kuće pred gradskim knezom Mlečaninom Aleksandrom Marcellom i ostalim svjedocima. Dobričin brat Janko se obavezao da će je opskrbiti spomenutim mirazom, odjećom, biserom, zlatom i srebrom prema splitskom običaju, i *Marko Petrov Marul*, da će se njegov sin Nikola oženiti sedamnaestogodišnjom djevojčicom.

Odmah iduće godine rodila je Dobrica sina, koji je prozvan djedovim imenom. *Marko* bijaše njeno prvo dijete, i Kasandrić krivo pretpostavlja, da pjesnik nije najstariji sin Dobrice i Nikole, dok je životopisac Markov Franjo Božičević Natalis u tome točan. Dobrica je i poslije smrti svog muža upravljala imanjem, a pred vlastima su je često zastupali njeni sinovi. Ta »matrona gravissima sanctimoniae plena« parničila se i sa svojim bratom te je godine 1474. imenovala Trogirana Jerolima Cipika svojim zastupnikom u tim parnicama.⁸

Markov brat *Aleksandar* bio je gradski blagajnik u ono odlučno doba, kad su naoružane grupe i odredi Turaka stizali do samih zidina Splita. U

ožujku 1501. provalili su prema Trogiru i pljačkali splitska polja. Skupina Splitskana izašla je da im se opre, ali ih je gradski knez Girolamo Baffo prisilio, da se povuku u grad. Aleksandar je za različite potrebe obrane prigodom tih okršaja isplatio iz gradske blagajne izvjesnu svotu dukata,⁹ a u svibnju i toku lipnja predan mu je novac za popravak trošnih i zidanje novih dijelova gradskih zidina,¹⁰ možda onih na Pisturi, koje su dovršene godine 1503. On je kao plemić i kasnije sudjelovao u javnom životu svoga grada. Godine 1516. bio je gradski sudac,¹¹ a kao član plemićkog vijeća spominje se potkraj te i iduće godine.¹²

Pjesnikov brat Ivan, koji je godine 1488,¹³ 1490. i 1491. bio ispitivač pravnih i notarskih spisa (*examinator*),¹⁴ otišao je također da se bori s Turcima. U ožujku 1501. imenovan je za zapovjednika splitske galijske, koja se pod njegovim zapovjedništvom ljeti naoružavala u luci.¹⁵ Iduće godine u veljači već se spominje mrtav,¹⁶ pa je vjerojatna vijest Franja Božičevića, da je umro malo dana nakon što je postao zapovjednik galijske.

I Markov brat Petar se godine 1478. spominje kao gradski vijećnik,¹⁷ a potkraj godine 1480.¹⁸ i 1491. kao ispitivač notarskih isprava.¹⁹ Otputovao je kao zapovjednik splitske galijske na Istok,²⁰ te ostao vjerojatno više od godine dana, jer ga u kolovozu naredne godine još nije bilo u zavičaju. Već u siječnju 1492. posudio je od svog strica dvije pozlaćene bosanske zdjele, koje su mu trebale vjerojatno kao zapovjedniku na brodu.²¹ (Toga bosanskog zlatnog posuda bilo je kod splitskih plemića u ono vrijeme mnogo. Poznati splitski bogataš i trgovac Ivan Krstitelj de Agubio, vlasnik velike kasnogotičke palače sred grada, posuđivao ga je u različitim svečanostima čak i gradskim knezovima i kaštelanima.)²² Kad se Petar zatim vratio u zavičaj, dodijeljeno mu je godine 1499. pri razdobi oružja protiv Turaka dvadeset strelica za luk.²³ Kukuljević stoga griješi, kad piše, da je on već god. 1492. bio mrtav. Iz Novakovih se podataka vidi, da je živio i 1501, ali je u listopadu 1504. bio mrtav.²⁴

Valerij, četvrti Markov brat, spominje se g. 1502. također kao zapovjednik splitske galijske.²⁵ Sve to potvrđuje istinitost Božičevićeve tvrdnje, da su tri brata upravljala galijskima. Valerij je naravno kao plemić sudjelovao u javnom i upravnom životu svoga grada, izvršavajući revno — kako i sam pjesnik pjeva — te dužnosti. Godine 1491,²⁶ 1501,²⁷ 1513.²⁸ i 1518.²⁹ on je bio ispitivač notarskih spisa.

Iz ovoga se jasno vidi, kako su pjesnikova braća sudjelovala u borbi protiv Turaka i obrani svog zavičaja, a i njegov prijatelj Dinko Papalić bijaše oko 1492. zapovjednik splitske galijske, pa nam je zbog toga jasniji postanak *„Judite“*, *„Molitve suprotiva Turkom“*, *„Tuženja grada Hjerolimima“* i uzaludne poslanice papi Hadrijanu VI. Ljudski je opravdano, da je u tim teškim prilikama — kad je narod krvario po solinskom i splitskom polju i kad su izbjeglice bježale na susjedne otoke, ostavljajući za sobom garišta, — između rođene braće i prijatelja, koji bijahu zauzeti obranom svoga grada pjesnik morao osjetiti, kako i on treba pomoći svom narodu.

Marko je imao dvije sestre; dosad nespominjanu *Andrijanu*, i već poznatu koludricu *Biru*, koje se spominju 1513. godine.³⁰ Dvije pjesnikove hrvatske poslanice dumni *Kati Obirtića*, u kojima se spominje Bira i ša-

ljivo-satirične pjesme »Anka Satira«, i »Spovid koludric od sedam smrtnih grijhova«, koje su posvećene, treba dakle datirati prije te godine.

Božičević piše, da je na pjesnikov nazor i način života mnogo utjecala smrt njegova brata: »Do smrti svog premilog brata Šimuna običavao se jače brinuti za odijevanje, ali mislim, da je, nakon što je vidio ništavost svijeta, sve svoje misli obratio bogu.« Prevevši pogrešno taj odlomak, Kukuljević, Kasandrić, Florschütz i Vodnik pišu, da je pjesnik tada zabacio plemićki način odijevanja. Ali bez obzira na tu grešku, ovaj podatak staroga Markova životopisca oni pisci, koji su pjesnika smatrali isposnikom, tumače kao prekretnicu u njegovu životu, koja je k tome i nastupila rano, još u njegovoj mladosti, jer je Kukuljević naveo, da se Šimun spominje mrtav već g. 1477. »Ta se promjena u njega dogodila između god. 1475—1476.«, prihvaća Kasandrić, »kad mu je bilo 25—26 godina«, a Vodnik nadodaje: »Marulić se preobrazi, u svijetu odreče se svijeta, prionu za svet život i kršćansku filozofiju, težeći samo za srećom onkraj groba.« Međutim, pročitalo li pažljivo spomenuti Božičevićev odlomak, vidjet ćemo, kako on nije bio potpuno uvjeren, da je baš Šimunova smrt izazvala tu promjenu u pjesnikovu životu. Samo pak datiranje te tobožnje prekretnice nije točno, jer je Kukuljevićev navod, da je Šimun već g. 1477. mrtav, pogrešan. Od g. 1478.³¹ do 1482, on je u nekoliko navrata³² bio ispitivač notarskih spisa, a u studenome 1481. imenuje, skupa s majkom i braćom, Marka svojim zastupnikom u sudbenim poslovima. Po onome, što zasad mogoh saznati, spominje se mrtav godine 1513.³³

Prema tome je neispravno smatrati, da je mladi Marul u svojim dvadesetim godinama postao isposnik.

Nije se on ni kasnije sasvim povukao u svoju sobu i među svoje spise, odakle je tobože samo izlazio u crkvu, kako bi htio da nas uvjeri Božičević. Pretjerano je stoga prema životopisu, što mu ga je laskavo sastavio prijatelj Božičević, smatrati, kako je Marko »gledao samo da se muči postom i bdenjem, te da se u kostretu pokajnički pospije pepelom i valja u svojim suzama, kao primjer hladne ozbiljnosti, koju se sticalo omiljelom lektinom pesimizma mračnih starozavetnih proroka s dobrom dozom opšteg biblijskog prezira svega, što je u svetu razdraživo lepo« (Kolendić). Arhivski nam dokumenti jasno svjedoče, da je pjesnik uglavnom živio kao i ostali ljudi njegove klase i sredine. Vršio je kao plemić svoje građanske dužnosti, brinuo se za svoju imovinu, štitić rodbinske koristi, izlazio na trgove i ulice i bio u stalnom dodiru s ljudima. Navest ću o tome nekoliko podataka, suhoparnih doduše, ali potrebitih, da se upozna život ovoga značajnog čovjeka.

Kao najstariji sin brojne i bogate obitelji, kojoj je otac umro ostavivši nekaku djecu, Marko se morao brinuti za braću i majku. U veljači 1474. izjavio je pred gradskim knezom u ime svoje majke, da skup opunomoćenika za izvršenje oporuke njegova djeda *Nikole de Albertisa* nije sastavljen zakonski ni prema želji oporučitelja.³⁴ U srpnju 1476. ovlastio je splitskog plemića *Petra Sviću*, čijim je nastojanjem tiskano prvo izdanje »*Judite*«, da zastupa njega i braću u poslu između njih kao nasljednika svoga oca i nasljednika Splitćanke *Kate Dujma Kukulja*.³⁵ Potkraj godine

1478. pri diobi između Marka i braće s rođakom im *Dujmom*, sinom njihova strica *Petra Pečenića*, troje starije braće, i to Marko, Šimun i Petar, izabrali su po ondašnjem običaju za svoje suce, prijatelje humanističkog pisca *Korjolana Cipika*, Trogiranina i spomenutog Sriću. Mlada tri brata Aleksandra, Valerija i Ivana, koji vjerojatno bijahu još maloljetni, zastupali su ujak im *Janko de Albertis* i Srića. Pjesnik dakle i njegova obitelj bili su povezani s humanistom Cipikom i mecenom Petrom Srićom. Te godine Marko ih je izabrao za zastupnike skupa sa svojom starijom braćom kod obračunavanja s *Jakicom*, udovicom njihova strica Petra.³⁶ U obračunima s rođakom *Dujmom* Marko mu je u rujnu iste godine isplatio nekoliko zlatnih dukata, čime mu je podmirio dug od preko stotine dukata.³⁷

Zemljišta, koja su braća zajednički imali, često se spominju pod *Markovim* imenom,³⁸ a on njima i upravlja. U ožujku 1479. ovlastio je u gradskoj kancelariji svog kolona Rudinca Kreljutića, da i dalje obrađuje njihovo zemljište u Zrnovnici i da po njemu pase svoju stoku.³⁹ U srpnju 1481. prepustio je Vukiću Ivanoviću iz splitskoga Velog Varoša, u ime svoje i svoje braće, da obrađuje njihovu zemlju u predjelu Brusu.⁴⁰ Njihovo zemljište u kaštelanskom polju također je godine 1491. bilo nepodijeljeno, pa je Petar one zemlje kraj Kaštela Kambelovca dao u lipnju na obrađivanje braći Batošićima i Cvitanu Petroviću,⁴¹ uz uvjet, da im plaćaju šest libra godišnje. U veljači iduće godine uzeo je Cvitan i zemlju na položaju Lombardici u Kaštelima uz slične uvjete.⁴²

U veljači 1501. podijelili su Marko, Petar i Valerij vinograde u *Jama* sred splitskog polja, koje su im također obrađivali koloni.⁴³ U svibnju 1513. podijelili su pjesnik i Aleksandar svoju staru, rekao bih već srušenu kuću s dvorištem kraj hrama Dioklecijanove palače, koja se spominje u pjesnikovoj oporuci.⁴⁴ Ta je kuća, na žalost, pregrađena u XIX stoljeću. Ostaviše joj tek renesansni grb, koji je vjerojatno Aleksandar, pri obnovi kuće, uzidao u XVI st. Godine 1514. braća imaju još mnogo zajedničke imovine, pa su u kolovozu Marko i Aleksandar ovlastili Valerija, da ih zastupa u zajedničkim poslovima,⁴⁵ ali su u travnju 1516. podijelili sva tri brata neku peć i zemljišta, koja su obrađivali različiti koloni. Popisaše ih u tri jednaka dijela, a zatim kuglicama pomiješanim u kapi, da bi dioba bila nepristrana, odrediše što je čije. Čitavo je zemljište bilo procijenjeno na hiljadu osam stotina dvadeset i četiri dukata,⁴⁶ i po tome se zna, da je pjesnikov dio vrijedio šest stotina i osam dukata. On je to imanje čuvao i s prihodima, što ih je odatle dobivao, tiskao vjerojatno »Juditu«, »Evangelistarium« i još nekoliko svojih kasnijih spisa. Da se vješto snalazio u korištenju svog imetka, pokazuje i činjenica, što je u rujnu 1501. prihvatio da naplati onih deset libra, koje je bio posudio Stjepanu Pomeniću, mornaru hvarske galije, i ženi mu Urai od njenih vinograda u Poljudu⁴⁷ i što je u listopadu 1482. dao da mu se procijeni šteta, koju su mu bile napravile svinje nekog Miha Orića, a ta je prema izjavi gradskoga glasnika i gastalda iznosila oko šest libra.⁴⁸

U par navrata Marko je zastupao svoju majku i braću pred vlastima. U studenome 1481. imenovali su ga Dobrica, Šimun, Petar i Aleksandar svojim zastupnikom. Njegov ujak Janko de Albertis izabrao ga je u rujnu

1492. uz svoju ženu i Dinka Papalića izvršiteljem svoje oporuke.⁴⁹ U ožujku 1506. nastupio je kao zastupnik svoje majke u pitanju ostavštine svoje bake *Bire de Albertis*,⁵⁰ po kojoj je njegova sestra, kasnija vlasnica Markovih rukopisa, dobila ime. Da ni pod starost nije bio sasma prepustio poslove Valeriju, kako piše Božičević, vidi se i po tome, što se u listopadu 1519. pojavio skupa s Aleksandrom i Valerijem ne samo kao nasljednik, nego i kao oporučni povjerenik svoje pokojne majke.⁵¹ Valerij se doista — kako se čita u pjesnikovoj tužaljci za njim — brinuo za dohotke oranica i vinograda, ali se ni pjesnik nije prestao brinuti za svoje prihode.

Parničio se nekoliko puta na sudu s rodbinom, ponajviše zbog ostavštine. U siječnju 1478. vodio je s braćom i rođakom *Dujmom*, sinom njihova strica Petra Pečenića, sudbenu raspravu s rodicom *Marcijom*, *Dujmovom* sestrom, kada je od njih tražila, da joj isplate čitavu ostavštinu od tri stotine dukata, koju joj je bio ostavio djed Marko. Pjesnik je stoga u siječnju nastupio na sudu kao povjerenik djedove oporuke,⁵² u veljači ga opet tu sretamo,⁵³ a u ožujku je s rođakom *Dujmom* pismeno tražio, da suci izvide pitanje tog miraza.⁵⁴ Da su on i njegova braća i rođak bili kod diobe svoje djedovine doista pravični, vidi se po tome, što je gradski knez *Andrea Zorzi* donio presudu, po kojoj *Marcija* nije smjela tražiti više miraz, jer joj je djedova ostavština bila ranije isplaćena.⁵⁵

Markovi roditelji bili su godine 1469. izvršitelji oporuke *Spličanina Antuna Ivanova*,⁵⁶ među čijim nasljednicima bijaše i trogiraka obitelj *Testa*, jer se *Ivanova* kći *Slava* bila udala za jednoga od njih. Između povjerenika oporuke *Dobrice* i pjesnika, koji je zastupao svoju majku i pokojnog oca, i *Antunovih* nasljednika izbio je spor, te pjesnika sretamo na sudu⁵⁷ u veljači i u studenome 1478. te ponovno u veljači i prosincu iduće godine,⁵⁸ gdje traži pravdu. *Stjepan Testa* izjavio je na sudu,⁵⁹ da *Marko* i njegova majka žele za sebe iskoristiti provođenje *Antunovih* oporučnih naloga (... *Dobrica cum ser Marcho suo fiod vorebena manzar ... tal commissaris ...*), a pjesnik je zahtijevao, da mu *Teste* isplate izvjesnu svotu, jer je plemić *Antun Ivanov* dugovao preko četiri stotine zlatnih dukata njegovu ocu. Da bi to dokazao, *Marko* je na traženje branioca povjerenika oporuke, iznio pred sud neka pisma pokojnog *Antuna* njegovu ocu ali su mu se branioci suprotstavili, tvrdeći, da su ta pisma krivotvorena, na što je pjesnik tražio, da se to provjeri. U tom sporu imenovali su *Dobrica*, *Šimun*, *Petar* i *Aleksandar* godine 1481. *Marka* svojim zastupnikom.⁶⁰ Zbog prigovora, da je pjesnikov otac krivotvorio ona pisma, godine 1482. ispitivani su svjedoci. *Petar Božičević Natalis* je izjavio, kako je *Nikola* bio veoma vješt sastavljač pravnih, osobito notarskih i kancelarijskih spisa, ali ne zna, da li je umio krivotvoriti tuđi rukopis. *Dobričin* brat *Janko* izjavio je, kako je njegov svak, s kim je živio u najboljem srodatvu, znao odlično pisati i kako mu je jednom kazao, da može oponašati i preinačiti svačiji rukopis, na što je *Janko* kojega je to začudilo i koji je želio vidjeti tu vještinu, napisao nekoliko riječi, ali ih *Nikola* nije znao slično napisati. Već spominjani *Ivan Krstitelj iz Agubija*, koji se oko godine 1436. nastanio u Splitu, izjavio je, da je poznavao *Nikolu* kao čovjeka velika i providna duha, koji je znao oponašati svakoga, a govorilo se, da umije oponašati i tuđe rukopise, što on, među-

tim, nije vidio. *Petar Babunić* je izjavio, da on to od *Nikole* nikad nije čuo. Kad je imao biti pozvan za svjedoka *Nikola Papalić*, Janko je u ime svoje sestre *Dobrice* prosvjedovao protiv toga, navodeći, da je *Nikola* otvoreni neprijatelj njene obitelji, koji želi napakostiti i uništiti je, a to mogu potvrditi svjedoci. Po tome se vidi, da je pjesnikova obitelj u maloj sredini svoga grada imala neprijatelja, i to baš među članovima *Papalićeva* roda, s kojima je pjesnik inače drugovao.

Kako je svršio spor s *Testom*, nije moguće ustanoviti, jer su spisi o tome izgubljeni; nisam ih barem našao u splitskom arhivu. A sukob između *Nikole Papalića* i *Markove* obitelji izbio je valjda zbog rasprave, što su je vodili godine 1477.

Pjesnik je s braćom i rođakom *Dujmom* tužio *Nikolu*, što im nije isplatio stotinu dukata kao preostatak miraza svojoj sestri *Jakici* udatoj za pjesnikova strica *Petra*. *Nikola* je izjavio da je od te svote bio ostao dužan sestri tek oko pedesetak dukata, koje mu je ona poklonila u svojoj oporuci. Ta je oporuka ostala u gradskoj kancelariji, i kad je *Jakica* ozdravila, važeći i dalje, ali kad se ona zatim utopila, pjesnikov ju je otac, prema *Papalićevoj* izjavi, odatle oteo, da bi time poništio tu odredbu i tražio od *Papalića* novac za svoje nećake. *Marko* je nakon te *Papalićeve* izjave kušao opravdati oca i tražio, da *Nikola* tu klevetu točno dokaže. *Papalić* je, naravno, odmah doveo svjedoke *Karla Martinoševića*, *Komula Petranku*, *Lovra Mihova*, *Duju Papalića*, pa i pjesnikova ujaka *Janka*, iz čijih se izjava doista vidi, da je *Nikola Pečenić* uzeo iz kancelarije oporuku. On se poslužio varkom, a pri tome mu je pomagao i *Petar Srića*. Obojica naime bijahu došli kancelaru, da tobože vide oporuku *Srićine* žene i, prebirući po oporukama, *Nikola* je vješto skrio oporuku *Jakice* u rukav i odnio je.⁶¹ *Papalić* je kušao nagovoriti prepošta splitskog kaptola, da iznuđi pri zadnjoj isповijedi od umirućeg *Nikole* priznanje, tobože da bi, prizna li, umro bar čiste savjesti, ali to svećeniku nije pošlo za rukom. *Petar Srića*, sudionik ovog čina, izjavio je lukavo na sudu, da je doista vidio tu oporuku u rukama pjesnikova oca, ali je zatajio način, kako ju je on pribavio. Gradski knez izrekao je osudu u korist *Nikole Papalića* i oslobodio ga od neispravnog traženja *Pečenića*. Ova parnica nam ne prikazuje pjesnikova oca ispravnim, a zasjenjuje donekle i samog moralistu *Marka*, koji je poduzeo da prisvoji za svoju rodbinu svotu, koja joj po pravu nije pripadala, a ujedno pokušao da opravda nepošteni čin svog oca.

I u svojim starijim godinama nije *Marko* prestao da brani probitak svoje obitelji, iako njegov životopisac tvrdi, da je obiteljske poslove vodio *Valerij*. To se vidi iz sudbene rasprave, što se vodila godine 1512. između *Valerija* i *Jelene*, žene pokojnog mu brata *Petra Pečenića*, zbog njena nasljedstva. U rujnu *Marko* je nastupio na sudu u *Valerijevo* ime, a u daljnjem nastavku parnice, tokom iduće godine *Marko*, *Valerij*, a zatim i *Aleksandar*, jedini od braće, koji tada bijahu živi, optužili su *Jelenu*, da im duguje izvjesnu svotu novca, ali je gradski knez *Bernardo Riva* u studenome 1513. izrekao presudu u prilog *Jeleni*.⁶² Iz *Valerijeve* oporuke sastavljene 1518. godine vidi se da je *Marko* imao skupa s braćom namještaj, srebrnine a i zajednički brod s kojim su trgovali i imali zajedničke račune.

Iz svega se toga vidi, da se pjesnik nije baš lako odricao životnih dobara ni u odmaklim svojim godinama, te nam se prikazuje drukčiji, nego što nam ga je htio prikazati Božičević i oni, koji su njemu vjerovali. U renesansno doba, kad je na našoj obali ojačala trgovina i promet, očitovala se težnja za bogatstvom i stjecanjem imetka. Ljudi, koje i u Splitu kroz suhoparne arhivske spise možemo uočiti, prikazuju nam se u to vrijeme, kad se čovjek osamostalio i oslobodio srednjovjekovnog pritlaka i skrivanja, u čitavom svom htijenju; oni traže i brane svoja prava, bore se za ličnu korist i imetak, mrze se i svađaju zbog sukoba i prepletanja svojih koristi, pa i podmeću jedan drugome, iako su često rodbinski vezani. U toj trgovačkoj i prometnoj luci ni književnik Marul nije ostao postrance. Njegova su djela doduše puna vjerskih nazora, on propovijeda kršćansko odricanje, ali se svojim životom praktično sukobljava sa svojim učenjem. U tom nesuglasju čovjeka s piscem Marulom možemo vidjeti sukob dvaju nazora, srednjovjekovnog i renesansnog, koji je zahvatio tada Dalmaciju, pa izbija i u ovoj ličnosti. Možda je baš ta sredina svojom gramzljivošću za zemaljskim dobrima i bezobzirnošću prema bližnjima utjecala i na razvoj Marka kao pisca, nagnavši ga, da postane moralist, a ne, kao što neki drže, ljubavni podvizi iz mladosti.⁶⁵

Pored obiteljskih, Marko se, kao plemić i član gradskog vijeća, bavio i javnim poslovima, vršio dužnost suca, bio ispitivač notarskih spisa, sudjelovao u rješavanju nekih gradskih pitanja, osobito u svojim mladim godinama, jednako kao i ostali splitski plemići.

U toku prosinca 1478.⁶⁴ i siječnja 1479.⁶⁵ zastupao je nekoliko puta u gradskoj kancelariji kao vijećnik ispitivača notarskih spisa (*examinator*) kod ugovora o prodaji, pri biranju zastupnika pojedinih stranaka, davanju zemljišta na obrađivanje itd. Pri jednom takvom ugovoru svjedočio je pred njim renesansni umjetnik *Andrija Aleš*, te nam je tako zabilježen susret te dvojice istaknutih ljudi u Splitu potkraj XV stoljeća.⁶⁶ U svibnju je bio počasni gradski sudac (*iudex honorabilis*) i rješavao pojedine sporove u sudnici,⁶⁷ a tu je čast vršio i u srpnju, kad se pred njim sklopio ugovor za ženidbu nekog Nikole iz kaštelanskog sela Gorice s kćerkom Radoslava Utrošića iz poljičkog sela Osića.⁶⁸ Iduće godine u listopadu⁶⁹ bio je član sudišta (*iudex curiae*). Tu je čast vršio i u studenome⁷⁰ te je zamjenjivao gradskog ispitivača pravnih spisa⁷¹ i bio i dalje član plemićkog vijeća. U srpnju 1481.⁷² rješava kao sudac uz gradskog suca pitanje ispaše u selu Kuk, današnjim Kučinama iznad Solina,⁷³ prisustvuje u sudnici, koja je bila u loži sv. *Lovrijenca na Narodnom trgu*, sklapanju pravnih poslova i izjavama stranaka u građanskim parnicama,⁷⁴ te određuje uz gradskog kneza neke namete.⁷⁵ Uz kneza i ostale plemiće i suce sudjelovao je u donošenju uredbe o nametima, što su ih morali plaćati trgovci i brodovlasnici za popravak i čišćenje splitske luke. Stoga je i prisustvovao 8. srpnja kod proglašenja te odredbe u *gradskoj loži na obali*.⁷⁶ Tu ga sretamo i sedam godina kasnije, godine 1487, gdje ponovno kao gradski sudac prisustvuje izricanju presuda.⁷⁷

Pored tog službenog sudjelovanja u gradskim poslovima, pjesnik je bio u stalnom dodiru s ljudima svog zavičaja, sa zanatlijama, plemićima i se-

ljacima. Oni ga često mole da svjedoči pri nagodbama i ugovorima, koje sklapaju u pisarni gradskog pisara. Svjedoči graditeljima Filipoviću, Zakočeviću i Rudčiću pri ugovoru 1474. za nadozidavanje biskupske kule u *Kaštelu Gomilici* i za izradbu kamenog grba i umivaonika, a javlja se kao svjedok u kolovozu 1476.⁷⁶ i ožujku iduće godine.⁷⁷ Pri navedenom svjedočenju u kolovozu sretamo ga uz poznatog splitskog kipara-drvorezbara *Jurja Petrovića*, o kojemu je opširno pisao Igor Fisković u »Peristilu« 1966. g. Marul je dakle bio u ličnom dodiru sa našim majstorima, koji su u to doba stvarali hrvatsku likovnu umjetnost na Jadranu. Dne 12. ožujka 1478. svjedočio je Ivanu Križkoviću⁸⁰ pri nekoj isplati, a tri dana kasnije zamolio ga je seljak Grgur Vukov iz Katićeva sela u Poljicima, da mu svjedoči, kad je odlazeći u Mletke izabrao svog zastupnika *Jurja Sebastijanova*.⁸¹ U srpnju te godine svjedočio je pri kupoprodajnom ugovoru između hvarskog plemića *Jurja Lukarevića* i *Andrije Madijeva*, koji je prodao *Jurju* svoj vrt u splitskom predgrađu *Luću*.⁸² U veljači 1479. svjedočio je pri diobi braće *Benediktovih*.⁸³ U ožujku, listopadu i prosincu prisutan je ponovo, kao svjedok, dva puta uz svog mecenu *Petra Sriću*, pri nekoj nagodbi i kupoprodaji.⁸⁴ U travnju te godine svjedočio je sklapanju zanatlijskog ugovora između osamnaestogodišnjeg *Jurja Ivanova Stipkovića* i kožara *Radoja Cerbokovića*, koji se obavezao, da će mladića primiti u službu i naučiti svom zanatu.⁸⁵ U siječnju 1480. svjedoči uz svog prijatelja *Dinka Papalića*.⁸⁶

Građani su imali povjerenje u pjesnika. On je bio izabran za jednoga od trojice povjerenika oporuke *Ivana Dominkuševića*, i zato je u studenome 1478. nastupio na sudu.⁸⁷ Splitski je nadbiskup *fra Ivan Zanetti*, dok je 1476—1479. upravljao splitskom nadbiskupijom, bio zaplijenio plemićima *Mihovilu Avanziju* i *Franju Petraki* dva velika i srebrna bosanska pojasa i zadržao ih, kad je napustio Split i postao biskup u Trevisu. Oni su stoga god. 1479. ovlastili dubrovačkog zlatara *Jurja Alegretova*,⁸⁸ koji je stanovao u Mlecima da im pridigne od biskupa te predmete, ali čini se, da do toga nije došlo, izbio je spor, pa su *Mihovil* i *Franjo* izabrali u ožujku 1480. *Marka Pečenića* i *Jerolima Cipčića* za svoje zastupnike, ovlastivši ih, da ih zastupaju i brane u svim parnicama sa *Zanettijem* u Mlecima i pred duždom.⁸⁹ U siječnju 1518. izabrali su *Marka braća Filipovići*, postolar *Petar* i krojač *Dujam*, iz *Trogira*, za svog diobnog suca. Pjesnik je pregledao sve njihove isprave, račune, obaveze, ostavštine i ranije diobe od godine 1485. dotada, te nakon tog uvida sastavio presudu, završio je savjetima braći i rečenicama o bratskoj ljubavi.⁹⁰ Taj izbor dvojice zanatlija, i to iz *Trogira*, pokazuje, kako je tada već priznati pisac bio poznat kao vještak u pravničkim poslovima ne samo u svom zavičaju, već i među narodom susjednoga grada. Brat mu *Valerije* imenovao je također *Marka* uz svoju suprugu *Jelenu* i brata *Aleksandra* izvršiteljem svoje oporuke. Iz te oporuke sastavljene 1518. doznajem da je *Valerije* imao sa sluškinjom *Katušom* nezakonitog sina *Antuna*, (... mio fiol natural Antonio..., a chatusa fo nostra mamula madre de Antonio mio fiol...), a i nezakonitu kćer *Biru*. Nije li to dokaz renesansne slobodoumnosti da svoju nezakonitu kćer nazove imenom svoje sestre — koja bijaše kaluderica? *Valerije* je posjedovao s *Markom* zajednički namještaj a i nešto novca u galiji. Njegov stric *Ivan Alberti*

povjerio je pored ostalih i pjesniku 1492. godine izvršenje svoje oporuke, a to je onda predstavljalo osjetljiv posao. On je morao pažljivo izvršavati pokojnikove želje, poznavati čestice splitskog zemljišta i dolaziti u dodir s nasljednicima, a i s umjetnicima, zlatarima i slikarima naručujući im radove koje je Alberti želio da učine.

Pjesnik nije dakle bio usamljenik niti se »u pustoš od ljudi odmetao« (Kolendić), nego je sve do svojih odmaklih godina stajao u dodiru s ljudima, i to ne samo svoje klase, već i sa zanatlijama i seljacima iz neposredne i dalje splitske okolice.

Iz njegove oporuke, koja se i sada čuva u zadarskom arhivu, razabire se također, da se ni pri kraju svog života nije bio odrekao svjetovnih dobara. Njegovi darovi crkvama, koji onda u oporukama bijahu uobičajeni, nisu bili veliki, jer se on brinuo za svoju užu rodbinu, kojoj je bio osobito ođan. Osigurao je ostavštinom svoju snahu Jelenu, sam popisao i utvrdio njena nasljedna prava i miraz, a pobrinuo se i za Katušu, s kojom je njegov brat Valerij imao nezakonitu djecu. I na samrti ima on podroban uvid u svoje nekretnine i pokretnine. Nakon Valerijeve smrti godine 1520. bio je prisiljen da potpuno upravlja zajedničkim kućnim poslovima, pa se u tužaljci za njim stoga i žali: »najposlije me pritiso tisuću poslova...« Ne može se reći, da je bio čedan, jer je volio hvalospjeve sebi u počast i dopuštao, da ga prijatelji slave na kraju njegovih latinskih djela. A tko da vjeruje Božičeviću, da se on zbog pokore bičevao, kad u svojim latinskim pjesmama i poslanicama cijeni tjelesno zdravlje i tuži se na san, što ga u starosti svladava i ne dopušta mu da piše i radi, a u svojoj kući držl dvije slušavke i slugu, da ga dvore.

Sve te činjenice oživljuju Markov lik i uvjeravaju nas, da se on ni u starosti nije odrekao svjetovnih stvari, a kamoli bi to bio učinio u mladosti, kako je to htio da prikaže Božičević. On je kao prvi njegov životopisac raširio vijest, da se pjesnik u svojoj šezdesetoj godini bio povukao u *samo- stan sv. Petra u Nečujmu na otoku Šolti* i tu proboravio dvije godine, a to su zatim prihvatili svi povjesničari književnosti i ostali, koji su o Marku pisali.

Pjesnik međutim nije mogao da se tamo povuče, jer u Nečujmu u njegovu doba nije ni bilo samostana. Taj samostan nije po svoj prilici ni ranije tu bio, pisani ga dokumenti ne spominju, ali ipak svi pisci vjeruju da je postojao. To se ne čini vjerojatnim već zato, što je u blizini Nečujma bio poznati benediktinski *samo- stan sv. Marije u Gornjem Selu*, a Šolta ne bijaše ni tako gusto naseljena ni toliko bogata, da bi se na njezinu istočnom dijelu u blizini zidala dva samostana.

Ta se činjenica nije međutim ispitala, kao što se nisu provjeravale ni ostale vijesti iz pjesnikova života, pa se stoga na to treba osvrnuti podrobnije.

Nečujam je najveća morska uvala na sjevernoj obali Šolte, zaklonjena gotovo od svih vjetrova, po čemu je i prozvaše tako. Mirni obrisi brijegova, lagano se spuštaju oblikujući osam draga, od kojih sve, osim *Piskere*, imaju hrvatske nazive: *Tepli bok*, *Supjivina*, *Podkamenica*, *Maslinica*, *Supetar*, *Tiha* i *Bok od rata*. To pokazuje, kako se na rimskoj *Solenciji* — gdje se,

sudeći po ostacima starokrćanske bazilike u Grohotama i po ostalim arheološkim nalazima, bila proširila antička rimska civilizacija, jer otok bijaše nedaleko od stare Salone — hrvatsko stanovništvo potpuno očitovalo. Kao i Solinjani u starom vijeku, tako su i njihovi nasljednici Splitsani od srednjeg vijeka nadalje bili u stalnom dodiru s otokom, koji im je uglavnom i pripadao, jer su tu imali svoja zemljišta. Pjesnikov otac Nikola kupio je od splitskog drvodjelca *Marina Mihanovića* u arpnju 1454. dvije kućice s dvorištem i vrtovima u selu Grohotama na zemljištu benediktinske opatije sv. Stjepana.⁹¹

U Nečujam se — kako svjedoči suvremenik mu *Petar Hektorović* u svom »Ribanju i ribarskom prigovaranju« bio povukao splitski primancir *Dujam Balistrilić*, da živi pustinjačkim životom. To povlačenje splitskog kanonika u osamu nije tada, potkraj XV i u XVI stoljeću, bilo neobično. U pjesnikovoj oporuci spominju se dva svećenika i jedan redovnik, koji su živjeli kao pustinjaci na Marjanu, a don *Juroj Stoidražić* bio je otišao u pustinjački stan na Čiovo i tu pod rumenim stijenama nad morem, gdje rastu borovi i naranče, sazidao godine 1546. crkvu Gospe Prizidnice. Oni su u svom vjerskom uvjerenju očito htjeli izbjeći bučan i raskošan život dalmatinskog plemstva i svećenstva, koje je tada, kad je renesansno shvaćanje kršilo srednjovjekovne nazore, raskalašeno živjelo. Balistrilić je bio pjesnikov kum i prijatelj, pa je on i otišao, kako piše Hektorović, u njegov pustinjački stan. Dujam je dao u Nečujmu, vjerojatno sam, sazidati crkvicu posvećenu sv. Petru, po čemu se draga i danas nazivlje *Supetar*. Ne zna se još, kad se tamo povukao, ali u prosincu 1504. bijaše još u Splitu, gdje je tada kao upravnik marjanske crkvice sv. Jere ili *Cirijaka* primio od kipara *Andrije Alešija* na dar neko zemljište.⁹²

Potrebno je navesti i par novih podataka o ovom pjesnikovu kumu i prijatelju, kojemu je posvećeno najznačajnije djelo stare hrvatske književnosti »Judita«. On je bio sin majstora *Petra Luke Zlosinovića* koji se spominje godine 1444. kao balistarij u Splitu.⁹³ Izradio je baliste, metalke, koje se upotrebljavaju za bacanje kamena i užarene smole na neprijatelja. Sinove mu Luku i spomenutog Dujma po njegovu zanatu prozvaše *de Balistis*,⁹⁴ *Balistrerović* ili *Balestrarić*.⁹⁵ Luka je poznavao očev zanat, pa je godine 1477. bio pozvan na sud da procijeni vrijednosti nekih balista.⁹⁶ Prema tome, oni su hrvatskog podrijetla, ali su pod utjecajem humanizma promijenili svoje ranije prezime. Don Dujam je bio zastupnik splitskog kaptola godine 1479,⁹⁷ a godine 1489. upravnik crkve sv. Jakova »u Koloniji«, koja se donedavna dizala iza današnje Mileštijske barokne palače.⁹⁸ U Splitu ga spominju i u zadnjem desetljeću XV stoljeća.

Od njegovih zgrada u Nečujmu ostadoše tek ruševine crkvice i kućice uz nju, a možda i mala jednokatnica kraj njih. Opseg i veličina tih zgrada jasno odaju, da nisu ostaci samostana, kojemu bi crkva bila zastalno veća. Premda nemaju jasnih stilskih oznaka ni ukrašenih kamenih ulomaka, koji bi očitovali točno doba izgradnje, ruševine, a i kućica, ipak mogu biti iz Balistrilićeva vremena. Crkvice je sazidana mjesnim kamenom loše obradbe, ima poluoblu, presvođenu apsidicu s neizrazitim prozorom, izdignuto svetište sa zidanim stupom za oltar i nepravilan pločnik. Lađa joj, rekao

bih, ne bijaše presvođena, već natkrita krovom drvene građe i pločica. U prozoru bez okvira, u loše rezanoj stepenici svetišta i načinu presvođenja apsida očituje se rustičnost seoskog graditeljstva. Vidi se, da je crkvicu zidao pustinjač za sebe, možda baš Ballistrilić, kojemu je kao svećeniku u ovoj osami svakodnevno trebala, jer zgrada ni po čemu ne odaje dob stariju od XV—XVI stoljeća. Uz nju bijaše sazidana kuća, od koje su ostali tek dijelovi zida s vratima. Veći dio tih ruševina srušen je 1929. godine.⁹⁹ Uz te ruševine prema jugu diže se mala kamena prizemnica, koja je uglavnom zadržala nekadašnji vanjski oblik. Novi vlasnici, poljska obitelj *Bartelenus*, zamijenile joj pred pola stoljeća kamene pločice krova s crijepovima, u prizemlju otvorile prozore i preinatile unutrašnjost. Četiri prozorčića zadržali su izvorni oblik, onaj nad vratima ima uobičajene prošupljene kamene zupce, tzv. uši za postavljanje obrambene daske, iza koje se domaćin branio od eventualnog napadača. Po načinu gradnje, po tim obrambenim zupcima, a osobito po ugaonim menzolama pod nadvratnikom vrata, u kojima se vidi trag gotičkog stila XV stoljeća, može ova kućica da bude iz Marulova doba. Pred kućom je predvorje, a straga dvorište s bunarom, kojemu je na žalost stara kruna zamijenjena novom, salivenom u cementu. U vrtu s juga borove sjene titraju nad temeljima srušenog antičnog zida, a tu i tamo crvene se ulomci rimskih crijepova i zemljanih žara. Seljaci vele, da je pod zemljom i mozaik, koji na Šolti nije rijetkost.

Na tim zgradama, u prisoju među grmljem dva su žbukana i pravilno zidana rimska groba, a uz more su prema sjeveru ruševine neke, sudeći po vapnu izmiješanom s komadićima opeke. antične zgrade. Očito je, dakle, da je ta pitoma draga bila u starom vijeku naseljena i da se tu bijeljelo nekoliko »villa rustica«. U dnu drage prostrla se livada, a pred njom je bistar plićak.

Usporedimo li sve to s onim, što je ovdje *Petar Hektorović* vidio tridesetak godina po Marulovoj smrti i opisao u svom spjevu, napisanom godine 1555, vidjet ćemo, da je hvarski pjesnik i ovdje ostao vjeran svom točnom kroničarskom bilježenju viđenih stvari, te da je ovo sklonište bilo čedno poljsko imanje, kućica uz more s predvorjem i dvorištem, bunarom i kapelicom okružena perivojem. *Hektorović*, u čiju točnost ne smijemo sumnjati, opisuje ga vjerno:

*Pojdosmo k Nečujmu za kućati sriću
gdi je bil don Dujmu stan Baništriliću,
koji Split ostavi, i tamo se zavi
cić božje ljubavi, da ga bolje slavi;
luku tuj obravi, za njemu služiti,
u svemu poznavši da će zgodna biti.
Luka je velika, vridna za življenje,
u koj su razlika mista za lovljenje
ki u njoj plavi vežu, liti dohodeći,
na šest mist potežu tratu, tuj loveći.
Dugo vrime Marul Marko je tuj i njim bil*

u luku idosmo, tiho se vozeći.
 Zatim plav snogavši, da se ne razbija,
 pojdosmo, ustavši, u crkvu najprija,
 ter se poklonismo u crkvici onoj,
 i molbe svršismo svak po običaj svoj.
 Taj hvaljena mista paka obhodismo,
 ka lipa i čista pomnjiwo vidismo;
 ki se zelenjaše, vrtal i gustirnu,
 ka nikad pojaše onu družbu virnu,
 od ke ti zgor pisah (koj buđi vični raj!),
 ča od nje čuh i znaš i ja i svaki kraj;
 vidismo njih stanje, kakovo je bilo,
 i sve pribivanje obično i milo;
 zemlju, kad se teži, i lipu poljanu,
 kon kuće ka leži kako no na dlanu;
 i pridvorje i dvor, k tome stabla nika
 više hiže od zgor od voća razlika.

U tim se jednostavnim stihovima daje naslutiti, da je Hektorović osjetio ljepotu ovog zatišja, gdje je tišina i onda, kada svugdje izvan rtova ove drage, Rata i Suzama, bjesni jugo ili bura. Zbog te tišine bijaše »čuvana«
 već u XVI stoljeću.

U ožujku 1803. godine posjetio je crkvicu u Nečujmu Frano Grisonius zastupnik apostolskog pohoditelja Mihovila Priulija, našao u uvali samo crkvicu u ruševnom stanju i zabilježio predaju da je tu nekoć boravio Marulić: »... et dicitur illic olim habitasse Marcum Marulum«
 i utvrdio da patronat nad njom imaju Balistrillići. Crkvice je bila »in loco solitario«
 i nije našao kraj nje nikakvih ostataka samostana. (Priulijev rukopis u Tajnom arhivu Vatikanskom.)

Krivo je, stoga, dosadašnje mišljenje povjesničara književnosti i pisaca od Božičevića do Kombola, da se Marko povukao u samostan, jer taj u Nečujmu u njegovo vrijeme, a vjerojatno ni ranije, nije postojao. Tu se na temeljima »villae rusticae«
 dizao mali »stan«, što u čakavskim stihovima znači poljsko imanje, »obično i milo pribivanje«
 — kako napisao Hektorović — koje je Božičević u svojoj humanističkoj kićenosti pretvorio u samostan sv. Petra. Povijesne isprave taj samostan međutim ne spominju, Hektorović ga nije vidio niti u njemu našao redovnike, kao ni Grisonius pa mu ni mi ne nalazimo crkve ni ruševina, koje bi svojom veličinom bile nalik manastiru istaknutog benediktinskog reda. Kuzmić i Kukuljević, a za njima Medini, Vodnik Pasarić, Florschütz i konačno Kombol griješe pak, kada pišu, da je pjesnik boravio u samostanu sv. Petra u Gluhof dolini na Solti, jer toga mjesta nema na otoku. Očito je, da su oni dragu, koju Marko i Božičević u svojim latinskim poslanicama zovu Vallis surda, preveli doslovce. Jasno je inače, da je to humanistički naziv Nečujma, jer ga Grisonius piše 1604. g.: *ecclesiam Sancti Petri in portu seu valle Surda*, a zemljovidi Mlečanina P. Santiniija iz kraja XVIII stoljeća nazivlju Porto Sordo. U spomenuti se benediktinski Samostan sv. Marije u Gornjem Selu na

Solti, koji se spominje čak u XIII stoljeću, Marko nije mogao povući, jer su taj već u njegovu djetinjstvu, godine 1452, kako navodi bula pape Nikole V, napustili redovnici.

Prema tome je vjerojatno, da često navođeni stihovi Markove pjesme »Dobri nauči« ne znače — kao što i C. Kalebić drži — da se on bio povukao u samostan. Radije bi se moglo pretpostaviti, da je, odan svom književnom radu, u renesansno doba, kad su mnoga vlastela i plemići naših primorskih gradova voljeli odlaziti u sela i često pretpostavljali ladanjski život boravku u zbijenim i napušćenim gradovima, napustio Split ugrožen od Turaka, da u osami otoka, kod svog prijatelja, piše i sređuje svoje rukopise. A da taj piščev pustinjački život ne bijaše pokornički ni isposnički, svjedoče nam latinski stihovi, kojima on pozivlje Božičevića i ostale svoje splitske prijatelje i književnike da dođu u Nečujam, ne da ispaštaju svoje grijeha i da se mole u osami, nego da se pogoste:

»Živim na ovom otoku, koji kako znaš, nije daleko od grada više od stotinjak stadija. Ako drugovi žele, da se sastanemo, i da osjeta moju ladanjsku samoću, čamcem se mogu dovre dovesti brže od sedam sati. Radosno ću ih dočekati, zagrliti i izljubiti, a zatim ćemo, ležeći naznak u sjeni zelenkaste masline, naimjence i ugodno pričati uz opojno miljenje stikanih valova, dok momci spremne trpezu i ručak. Uskoro zatim će nas pozvati i prići ćemo gozbi, kakvu nije, štoto kažu, progutao Antonijev stol ni tvoje, o Lukule, zdjele pune tustih kopuna ili masnih prsa svinjskih, k objedu, kojemu bi se poslije oranja veselio i prišao svojim časnim rukama vedri i plemeniti Kurije i zadovoljan pred njim prezreo i samnitsko blago. Obično se kaže, da je dovoljno prostim smokom utažiti glad i ugasiti žed, a iako se misli, da je sramotno robovati trbuhu, ipak ni to nije na odmet, pa i mi ćemo, drugovi, ručati još sjajnije objed iz obilja ovoga sela: kupusa, blitve, slanutka i tek ulovljene ribe, špara, girica, pasa, stpa, salpi i lubina. Naći će se i krčag rumena vina i vode, da mu ublaži trpkost; a pri kraju ću ponuditi kruške, smokve ili jabuke, čim Pomona završava gozbu.

Ako su dakle moji prijatelji zabrinuti i žele još da me posjete, kaži im, da dođu, put nije baš naporan, a i ti im se, ako me voliš, pridruži. Tako se nije, bar kako se priča, ni Alkinoj, ljubitelj vrtova, radovao nekoć dolasku Odiseja, niti je tolikom ljubavlju pastir Molorh dočekao Herkula. Veselo ću vam doći u susret i dočekati vas gostoljubivo.«²⁰⁰

Ni dalji stihovi ne spominju nigdje ni samostan ni redovnike, pa nas i to uvjerava, da on nije među njima. Stoga su svi kasniji zaključci o tome pjesnikovu stupanju i bijegu iz samostana samovoljni i pogrešni. On, koji je uvidio i oštro osudio poroke redovnika i svećenika svog vremena, napadnuvši ih otvoreno u svojim »Dobrim naučima«, teško bi se bio odlučio da ode živjeti s njima. A da je pak volio ladanjski život, vidi se i po tome, što je rado čitao antikne pisce o selu, Katona, Varona i Kolumelu, čija je djela imao i posebno nabrojio u popisu svoje knjižnice. Njegov užitek u dugom i raskošnom opisivanju perivoja u »Istoriji od Suzane« pokazuje, da je on, koji se inače bavio i slikarstvom, osjećao ljepotu primorskog, južnjačkog krajolika, voćnjaka i perivoja. U Nečujmu je mogao mirno uživati otočku ljepotu. Još je Hektorović tu iznad kuće zatekao različite voćke, nad kojima bijaše vjerojatno šuma, jer se taj predjel i danas

sove Gaj, Borovi, masline i crnogorično bilje na bregovima uz Nečujam još i sada lijepo kontrastiraju vangogovski plavom kršu Mosora, Kozjaka i Biokova, što na sjeveru zatvaraju obzorje, uzdižući se nad valovitim obrisima otoka.

Marulićevo boravljenje na Solti neće biti bio izuzetan slučaj, jer se u ondašnjoj sredini Dalmacije poput mode širila navika i potreba za užitkom u prirodi, pa je stoga i ovaj naš pjesnik pozivao prijatelje da zajedno planduju na podatnom otoku. Mogli su tamo promatrati i čedne ostatke antike, kojima se Marulić kao istančani čovjek renesanse divio u Solinu i Splitu. A da je uporedno ovaj učeni pjesnik, okružen ljubiteljima i sakupljačima antičkih natpisa i starina, osjećao i ljepotu prirode, pokazuju uostalom i njegovi stihovi koji se probiše svojom spontanošću kroz klasični i biblijski oklop njegove, na hrvatski jezik od Glavičića prevedene *Davidijade*.

Iz stihova *Davidijade* jasno proizlazi da je Marulić provodio suvremeno utile cum dulci i šetajući se splitskim poljem i nadzirući poljaka imanja koja brižljivo nabraja u svojoj oporuci, vidrićevski osjećao svitanje, plod stabala, živost lovačkih pasa. U svemu tome se raspoznaje izbrušeni osjećaj renesansno samosvjesnog pjesnika koji je sposoban da vidi i spozna ljepotu prirodnog okoliša:

*Sunce se podiglo već i noćnu rasprkilo tminu
Al je na mekanoj travi još ostala blistava rosa.*

U opisu svitanja otkriva se njegov slikarski osjećaj koji je, kako znamo, njegovao u minijaturnom ukrasivanju svojih rukopisa:

*Sunce-lutalica! — iz istočnih pomoli voda
Blistavu glavu, a zemlja ogrtač crni svoj skinu:
Svanu, i predmetima u prirodi vrati se boja.*

I u to svitanje on uklapa pjev ptica i bljesak dalekog kamenog Mosora:

*Sutrađan noćne sjene rastjera svjetlost
Te se iz ptičjih grla čurlikanje moglo već čuti
Dok se planinski vrh u daljini počeo ljeskat.*

Pjesnički je osjetio i rađanje voćki:

*Kao što se rodno drvo na megarskim poljima vidi
S dolaskom pramaljeća, gdje pomalja plodove svoje
Cvjetovi jedan po jedan sa ocvala padaju stabla
Dok ne napuste sve neizbježno padajući k zemlji
Vrh i ne pokriju tlo pokrivačem, pokrovom bijelim
Ali se stablo veseli da rastu zameci voća.*

Izrazio je i snagu ljeta uplevši kao u renesansnu tapiseriju antičke likove i djevojke:

*Već je curio moj sa lica kléonskoga lava,
Koje je odveć bliska toplina sunca užegla
Već se dozrelo žito u suhu žutjelo klasu
Već ga je zupčastim srpom ljepotica seoska žela
Zanosno ljubavne pjesme vragoljaste mladeži pojuć.*

I u prisnost krajolika, poput njemu suvremenih klesara stećaka, unosi živahni ples:

*.... a mlade su žene i cure
Svečano povele kolo uz raskršća poznata svima
Vrteć ga, okrećuć ga raznoliko skačući pri tome.*

Živost lovačkog psa opaža kao animalista:

*Kao kad lovac psa zadržava moloskog hrabrog
A on, međvjeda spasi, izdužuje višlasto tijelo
Te navaljuje naprijed i kuša prekinut lanac;
Dok ga ne puste, laje, mahnita, cvili i sili
Zemlju grize i živo čas amo se vrti, čas tamo.*

Marulića je dakle bio prozeo renesansni osjećaj za prirodu. On ga je izrazio kao svoj vlastiti doživljaj.

Ali Balistrilićevo sklonište u Supetru nije bilo učvršćeno ni obranjeno protiv gusara, a ni na ostalim mjestima *Nečujsma* nema traga kulama ni utvrdama, pa zato možemo povjerovati Božičeviću, da je pjesnik iz straha od gusara ostavio otok i vratio se u svoju kuću u grad.

Pjesnikova se kuća u Splitu dosada redovito pogrešno ubicirala i označavala. Godine 1901. objelodanjena je u Matičinu izdanju *»Judite«* i u *»Vjesniku za arheologiju i povijest dalmatinsku«* gotička trifora jedne pregrađene splitske palače iz XV stoljeća u Pretorijanskoj ulici, s oznakom da je to prozor Markove kuće. U spomenutom Matičinu izdanju objelodanjena su i gotička vrata jednog dvorišta u Papalićevoj ulici gotovo sučelice velikoj Papalićevoj palači, s oznakom, da je to ulaz Marulova doma. U *»Ljetopisu hrvatskih književnika«* objavljen je godine 1903. crtež, a Vodnik je zatim u svojoj *Povijesti hrvatske književnosti* donio i akvarel one gotičke kuće u Pretorijanskoj ulici, kojoj je triforu donio i površni *»Archivio storico per la Dalmazia«*, uvijek s natpisom, da je to pjesnikova kuća. Nije stoga čudno, da je splitska općinska uprava prigodom proslave četiristogodišnjice pjesnikove smrti postavila na to pročelje spomen-ploču, koju su talijanski fašisti razbili 1942. god., dok su vrata onog dvorišta u Papalićevoj ulici popularizirana ciklusom Mirkovićevih akvarela tiskanih kao razglednice o Marulu.

Time se općenito bilo prihvatilo mišljenje, da je ulaz Marulove rodne kuće u Papalićevoj, a pročelje u Pretorijanskoj ulici, u sjeveroistočnom dijelu Dioklecijanove palače. Pogreška je nastala, jer je doista u luk nad gotičkim vratima u Papalićevoj ulici uzidan reljefni grb *Pečenica*, sličan onome na pjesnikovu grobu. Uokviren je kasnogotičkim vijencem kovrčastog lišća, po kojemu se može stilski datirati baš u Markovo vrijeme, u drugu polovicu XV stoljeća. Uz grb su urezana slova u antikonj kapitali

Z M, koja još jače potvrđuju, da su grb i inicijali jednog Marulića iz tog vremena. Tada je živio svećenik i doktor svjetovnog i crkvenog prava *Juraj de Marulis*,¹⁰¹ koga su mletačkim narječjem zvali Zorzi.¹⁰² On se spominje u splitskim ispravama od 1481. do 1499. godine. Postojao je i *Ivan*, već spomenuti pjesnikov brat, koji je živio također u drugoj polovici XV stoljeća, te *Ivan Balci de Marulis*, čija se udovica *Magdalena* spominje 1492. godine.¹⁰³ Obojicu su mletačkim narječjem nazivali *Zuane*; pjesnikov brat je tako označen i u arhivskim spisima.

Jedan od te trojice mogao je da bude vlasnik ove kuće, ali nikako pjesnikov otac ni djed, jer su njihovi inicijali drukčiji, pa prema tome ni njihov nasljednik Marko.

Možda ova palača i nije starinom pripadala Marulićima, jer je taj grb naknadno uzidan u lunetu vrata. Dok je grb naime iz druge polovice XV stoljeća, ostali okvir vrata, osobito glavice na dovratnicima s mirno stiliziranim lišćem i staračkom glavom, kojoj su oči ispunjene olovom po običaju romaničkog stila, pripada ranijem stoljeću. Vjerojatno je dakle jedan od spomenute trojice Marulića, kad je dobio ovu kuću, naknadno uzidao na vrata svoj grb. Tada se još kroz ova vrata nije ulazilo u kuću, nego u dvorište, i potkraj prošlog stoljeća sazidana je tu kuća, koja je koristila dvorišni zid i ulaz, ispunivši dio dvorišta, koje je inače označeno na starim tlorisima grada iz početka XIX stoljeća¹⁰⁴ i kojemu se tragovi još vide nagršeni među pregradnjama. Palača s dvorištem predstavljala je tipičan, raskošan primjer kasnogotičke kuće iz vremena Marka Pečenića. Sred dvorišta bio je tisak za vino, koje se unosilo u prizemnu konobu, a otvorenim, bočnim stubištem ulazilo se na balkon prvog kata, koji se još sačuvao na profiliranim konzolama. Tu je kasnogotički portal s bujnim lišćem klesarske radionice *Jurja Dalmatinca* ili *Andrije Alešija* i gotički prozori. U prizemlju je i grb, kojemu se u štitu između dva pojasa rascvjetaše tri cvijeta. Možda pripada ranijem vlasniku palače, koju je jedan od spomenute trojice Marulića pregradio kićenim kasnogotičkim stilom, a koju je utilitarističko XIX stoljeće potpuno nagrdilo kao i veći dio lijepih stilskih kuća XIII—XVI stoljeća, tako da danas teško raspoznamo udobnost plemićkih domova i ljepotu romaničko-gotičko-renesansnog Splita, u kojemu je pjesnik živio.

Trifora pak, koju su dosada često objelodanjivali kao prozor rodne Markove kuće, nema nikakve veze s njegovom obitelji. U njenim kružićima uklesana su dva grba, vješto spojena čvrstim lukovima alikovitog prozora. Štit im je dvostrukog polja, u prvom je križ, a u drugomu pet stiliziranih ljiljana. Prema tome ova romanička palača, kojoj su u XV stoljeću, u doba zamašnih pregradnja, postavili kasnogotičke prozore, nije pripadala Pečenićima, već nekoj obitelji, čije je ime nepoznato, jer grb joj kao ni većina splitskih plemićkih grbova nije ustanovljen. Ova palača, koja je 1775. godine vandalski nagrđen, kako to odaje datum urezan na osakaćenom prozoru, nije povezana s onom u Papalićevoj ulici, i čudno je, kako je došlo do toga, da su ih smatrali istom zgradom. To su dvije odijeljene palače, povezane samo u isti građevni sklop.

Pjesnikovu rodnu kuću trebamo dakle tražiti u drugom dijelu grada. U njegovoj oporuci spominje mu se vlastita kuća, ali ne u ovom starom

dijelu Splita, već u novijem (*Marcus Marulus... tacens in domo sua in civitate nova Spalati...*) izvan sklopa Dioklecijanove palače, koji se u njegovu doba zvao «*civitas nova*», a obuhvatao je zapadni dio grada opkoljen srednjovjekovnim i kasnijim gradskim zidinama. Tu nisam ni na jednoj zgradi mogao naći Pečeničeva grba, pa je stoga teško ustanoviti, pod kojim se krovom pjesnik rodio. Svakako, kuća se njegove obitelji spominje godine 1491. uz onu zlatara Petra Zakočevića i obitelji Marulića de Balcis, kraj dućana zlatara Miha Unkovića, a zatim sabljara Marina, u novom dijelu grada.¹⁰⁶ Budući da je Petar Zakočević imao kuću u Zlatarskoj ulici,¹⁰⁶ nije isključeno, da je Marko živio baš u toj ulici, koja još nije ustanovljena, među ondašnjim brojnim zlatarskim radionicama. Njegova je majka godine 1504. boravila također u kući u novom gradskom dijelu (*in terra nova*).¹⁰⁷

U sjevernom predgrađu Luću, na kući Jakova F. Dvornika u Rokovoj ulici broj 27 našao sam stari grb Marulove obitelji, koji je vlasnik tu našao među kamenjem porušene potleušice i dao uzidati u novogradnju. Gotičkim stilom izdjelan je plitki reljefni lav, koji korača nad rastvorenim krilima. Po plošnoj izvedbi, u kojoj nema još plastičnih oblina ni kasnogotičkih ukrasa, reljef se može smatrati ranogotičkim i datirati u XIV stoljeće te prema tome pripada najranijim splitskim plemićkim grbovima. Slično stiliziranih grbova vidimo i na starijem dijelu male Papaličeve palače, koju je u toku XV stoljeća preinačio Juraj Dalmatinac. Ovo je zasada najstariji poznati kameni spomenik Marulova roda. Vjerojatno je skinut s bifore njihove stare kuće, u kojoj je možda pjesnik rođen i gdje je kao najstariji sin proveo starost među svojim omiljenim knjigama. F. Bulić je iz Splita dao prenijeti i jednu kasnogotičku glavicu s Maruličevim grbom u perivoj solinskog Tuskuluma skupa s još dvije slične. One ne potiču sa zvonika sv. Duje, već vjerojatno s neke Maruličeve zgrade iz XV stoljeća, koja je imala ložu, od koje ostadoše ove glavice.^{107a} Na kući Paška Barića u Smiljanicevoj ulici našao sam najljepši Maruličev grb u okruglom medaljonu obavitom kasnogotičkim lišćem iz kraja XV stoljeća. Ukoliko je to rad radionice Jurja Dalmatinca, tim bi se veliki kipar povezao s pjesnikom. U prvom izdanju »Baštine starih hrvatskih pisaca« 1971. objavio sam oba ta grba dok sam onog iz XIV st. objavio u »Republici« 1950. Oba potvrđuju da su Marulići u Markovo doba zidali svoje kuće.

Iz Markove se knjižnice sačuvalo samo par knjiga. Važne su nam, jer svojim bilješkama pokazuju način njegova čitanja i njegov rukopis, pak ih stoga treba spomenuti. Pjesnik je, radi lakšeg analaženja u zbijenom slogu inkunabula, mastilom, koje je vremenom poprimilo ljubičastu boju, na širokim, bijelim rubovima potcrtavao pojedine rečenice sadržaja uspravnim crtama, koje je često kitio, savijajući svoje guščje pero, a k tome je imena ili važnije stavke sadržaja označivao bočnim podnaslovom.

U svojoj oporuci on je ostavio dominikancu Luki Vrmaniću za knjižnicu njegova samostana u Splitu nekoliko svezaka, a među njima i djela sv. Jerolima. Povjerenici oporuke su stoga odredili tri sveska Jerolimovih djela dominikancima, koji su se još sačuvali u njihovoj samostanskoj knjižnici, gdje se nalaze i »Govori pape Leona I«, svezak tiskan godine 1485, koji im je poklonio splitski književnik Jerolim Papalić 1536. Tri sveska »Poslanica i razlaganja sv. Jeronima«, od kojih je jedan tiskan u Mlecima 1497, drugi

u Parmi 1480. godine, dok trećemu zbog trošnosti nedostaje godina tiskanja, ali je i to inkunabul, na prvim listovima sadržaja imaju latinski zapis: »Ova knjiga pripada splitskom samostanu sv. Dominika, molite, braćo za gospara Marka Marula, koji nam je ostavio godišta gospodnjeg 1521.« Sklonost Markova za slikarstvo časno proviruje u inicijalima sveska tiskanog godine 1497; crnilom je zasjenio ili ispunio neka slova, sunce, lik ili životinju. Dominikanci su, vjerojatno malo nakon njegove smrti, nabavili iz pjesnikove ostavštine poznatu Ortografiju humanista Ivana Tortellija, koja se spominje u popisu njegove knjižnice. Zato je na jednoj od prvih stranica zapis iz XVI stoljeća: »Iste liber est conventus Sancti Dominici de Spaleto et fuit domini Marci Maruli, orate fratres pro eo.« I ovaj je inkunabul pjesnik potcrtavao i ispunio oznakama i bočnim podnaslovima, što nam odaje njegov način učenja klasičnih jezika. Stalnim potezima pera ispisao je niz velikih slova u lijepoj rimskoj kapitali, da odmah uoči raspravljanje o pojedinom slovu, a inicijale je ispunio. Na kraju je sveska ispisao pismo *Bartolomeja Pontiusa Franu Salettu*.^{107b}

Slične bočne podnaslove i bilješke imaju i dva sveska iz pjesnikove knjižnice, koji se nalaze u franjevačkom samostanu na Poljudu u Splitu. To su »Tumačenja evanđelja« franjevca *Nikole de Lira*, koje je Marko u oporuci ostavio poljudskim franjevcima, pa su im ih povjerenici oporuke stoga i predali.

Svi nam ti ponešto trošni i požutjeli svesci otkrivaju ne samo lijepi i čvrsti pjesnikov rukopis, nego i način kako je on upotrebljavao knjige, koje su mu trebale. Bočnim podnaslovima on ih je pretvarao u priručnike, u kojima se lako analazio. U tome se očituje njegova urednost i smisao za snalaženje, te se u ovome očito vidi način njegova intelektualnog rada, spremanja i prikupljanja znanja, kojim obiluju njegova moralno-didaktična latinska djela. Doznajemo odatle, kako je on sabirao one bezbrojne navode i primjere iz Sv. Pisma i crkvenih pisaca, koje je i posebno prepisivao u svoj poznati latinski rječnik navoda različitih pisaca. Onaj, koji hoće da proučava ta djela, treba pregledati i ove, možda jedine, ostatke piščeve knjižnice, a njegov rukopis može nam pomoći u traganju za onim evangelistarom, što ga je sam ispisao i darovao prijatelju *Augustinu de Mula*, i za Evandeoskim pripovijestima, što ih je sam naslikao i poklonio sestri Biri.

Moglo bi se, dakle, pretpostaviti da se pjesnik bavio i slikarstvom, jer on u svojoj oporuci izričito kaže da ostavlja sestri Biri »libellum meum cum picturis historie evangelice manu mea compositum atque depictum«, a u svojoj knjižnici je imao neki priručnik o slikarstvu »libellus de arte picture.«¹⁰⁸ Sv. Pismo koje je on ostavio Biri mogao je on iluminirati minijaturama sa prizorima. To je dovoljno da se pretpostavi da je znao slikati, ali se postavlja pitanje nije li on možda drvorezima ilustrirao i svoju tiskanu »Juditu?« Na jednom od tih drvoreza je zabilježeno slovo M, koje može da označi prvo slovo njegova imena ili prezimena i potpis. Oštro rezana lica i likovi tih drvoreza podsjećaju na čvrstoću njegova rukopisa, a suvišno ih je upoređivati s nekim splitskim reljefima.¹⁰⁹ Izgleda da je Marulić slikao i nekakve crteže paklenskih muka kojima je opominjao raspu-

štenu mladež na čudoredni život.¹¹⁰ Sličnih opomena je bilo u XVI stoljeću i u Dubrovniku,¹¹¹ pa je očito i Marulić pisao i prevodio djela crkveno-propagandnog smjera koja zbog takve aktualnosti a ne mistične vranoće prodiraše u svijet. U tim svojim crtežima Marko se mogao ugledati na maštovite likove srednjovjekovnog kiparstva i slikarstva, a tih je bilo i u Splitu. Gradski knez F. Celsi je Markove slikarije nazvao »brutissime figure«, po čemu bi se reklo da su bile veoma izražajne kao aždaje srednjovjekovnog bestijarija.

Kad je Marko Pečenić umro, nekoliko njegovih prijatelja, splitski pjesnici *Franjo Božičević, Franjo i Jere Martinčić, Nikola i Antun Alberti i Jerolim Papalić*, ispjevaše mu na latinskom kratke epitafe. Ugledniji građani su u XVI stoljeću posjedovali njegova djela.¹¹²

Nestalnost, koja se isprva primjećivala kod pisaca u navođenju pjesnikova groba, u posljednje je vrijeme potpuno uklonjena. Sada se čak točno može utvrditi, na kojemu je mjestu pjesnik bio pokopan u crkvi franjevača konventualaca na obali u Splitu. Među spisima Konzervatorskog zavoda u Splitu nalaze se iskazi i pisma svjedoka o. Joza Miloševića, don Petra Grgantova i graditelja Ivana A. Celića, koji su godine 1902. prisustvovali otvaranju pjesnikova groba. Oni su 1923—24. izjavili don Frani Buliću, da se pjesnikov grob nalazio u prednjem dijelu crkve sv. Franje na jugoistočnoj strani kapele i oltara sv. Sebastijana, stoga je i nadgrobna ploča, koja je prije neukusnog popločavanja crkve cementnim pločicama prekrivala grob, uzidana tu u sjeveroistočni dio crkve. Na tlorisu crkve, što ga je u drugoj polovici XVIII stoljeća nacrtao Petar Korir i koji nosi naslov »*Disegno ed avviso della chiesa, claustro e cimitero dell'i reverendi padri minori conventuali di San Francesco nel Borgo Grande di Spalato 1764.*«, a čuva se u samostanskoj knjižnici, grobnica označena brojem 47, ucrtana na spomenutom položaju, ima natpis »*Casa signori Maroli.*«. Tim je dakle utvrđeno mjesto pjesnikova groba.

Nadgrobna ploča tipičan je renesansni spomenik ove vrste te pripada XVI stoljeću. Novo renesansno shvaćanje, s kojim se pjesnik teško borio, pobjedonosno se očitovalo u reljefu njegove nadgrobne ploče.¹¹³ Živahno dijete nosi grb Pečenićeva roda u cvjetnom vijencu lepršavih traka, kao da je kopiran sa zidnih slikarlja mletačke crkve sv. Zakarije, a pod njim dva naga dječaka izduženih tjelesa rastiru svitak s natpisom renesansne kapitale, koji su Dumanić, Kukuljević, Pasarić i ostali pogrešno objelodanili, pa ga zato ponovo donosim:

MARCO MARVLO MAGNO
PATRVO ● VITAE CANDORE
NOBILITATE AC DOCTRI-
NA PRAECLARO ● PATRIQ
EIVSDEM NOMINIS ●
OPTIME MERITO ● ALE-
XANDER MARVLVS ET
FRATRES MONVMEN-
TVM INSTAVRARVNT ●

Pri kraju je staračka maska sa cvjetnim viticama. Kompozicija je reljefa jasna i skladna, no pojedinosti su, osobito tjelesa dječaka, slabo izvedene, po čemu se prepoznaje rad splitskih klesara XVI stoljeća. Oni poprimaše doduše renesansne oblike, ali im prilike u ugroženom gradu nisu dopustile jači razvitak. Namjesto da zidaju palače i spomenike, morali su klesati kamen za zidine i utvrde, da se grad obrani od Turaka. To je uzrok, zbog kojega se renesansni stil nije jače očitovao u Splitu.

Sličnih nadgrobnih ploča iz toga stoljeća ima u dvorištu franjevačkog samostana na Poljudu, a motiv dječaka sa svitkom svudio se Splitsanima; opetovan je na Karepićevoj renesansnoj palači na Narodnom trgu i na nadgrobnim pločama Capogrossa iz godine 1579. u Poljudu i iz godine 1704. u stolnoj crkvi. Okvir pjesnikove nadgrobne ploče, koji je vjerojatno također bio iskićen reljefom, nestao je. Možda je ostao pod šarenim cementnim pločicama, kojima je nagrđena ova crkva, što su je na početku XIX stoljeća bezobzirno pregradili, iako je bila grobnica nekolicine istaknutih Splitsana. Tu su pored Marka pokopani kroničar *arhidakon Toma*, pjesnik *Jerolim Kavanjin*, muzičar *Lukačić* i političar *Trumbić*. Zgrada danas ne predstavlja doličan okvir tim grobovima. Porušili su joj kapelu, sazidanu pod utjecajem Dioklecijanova mauzoleja u osmerostranom obliku, razbili romaničko-gotičke ukrase i izmijenili osnovu, podigavši novu zgradu beskrvnog neoromaničkog stila s neukusnim zvonikom.

U općem uništavanju spomenika prošlog i ovog stoljeća izgubili smo mnogo zgrada i predmeta, koji su nam omogućavali da vidimo povijesni okvir, u kojemu se razvijala naša stara književnost, pa se nije poštjedjelo ni jednoga od njenih najistaknutijih predstavnika. Srušiše mu kuću, nagrđiše zavičaj, koji je predstavljao skladni sklop različitih stilova od antike do baroka, pa konačno uništiše i spomenik, pod čijim je krovom pokopan. Nije se zato sačuvao ni Marulov portret, koji je — kako se doznaje iz stihova *Franje Božičevića* — bio izradio neki kipar poslije njegove smrti u Splitu. Poznati portret Bele Čikoša, naslikan prigodom četiristogodišnjice »Judite«, ne temelji se ni na kakvom podatku kao ni kasnije bezvrijedni Vidovićev portret asketskog izgleda¹¹⁴ i poznati Meštrovićev kip. Godine 1924. tragali su za pjesnikovim portretom, pa je A. Škarica dao naslikati njegovo lice prema maski starca na nadgrobnoj ploči. Ta maska nema naravno nikakve veze s pjesnikovim licem, nego je tipičan renesansni motiv, koji se vidi i na sarkofagu svećenika Selembrija iz XVI stoljeća pred hramom Dioklecijanove palače. Tada se našao i tobožnji Voltolinijev crtež iz godine 1858, koji je služio za ukras talijanaškog kazališta u Splitu, pa je prema tom crtežu objelodanjen u »Znamenitim Hrvatima« i ostalim publikacijama lažan pjesnikov portret, kojemu do danas nema traga.

BILJEŠKE

¹ *Bullettino di archeologia e storia dalmata*, str. 30, 64, 80, Split 1886. Ostalu literaturu o pjesniku, koju spominjem, neću navoditi, jer ju je lako naći, već ću u ovim bilješkama navesti one sveske starog splitskog arhiva, koji se nalazi u Državnom arhivu u Zadru, odakle sam crpio nove navedene podatke. Iza broja sveska navodi se broj lista, ukoliko taj nije oštećen ili ga nisu izgrizli moljci, znak' uz broj lista znači stražnju stranicu.

² Svezak 24, notarski spisi Gospara de Anselmis, 18'.

³ Sv. 30, not. spisi M. Ingaldeo, 343.

⁴ Sv. 32, not. spisi M. Ingaldeo, 206.

⁵ *Ibidem*, 63, 189, sv. 44, not. spisi.

⁶ Sv. 23, not. spisi D. de Manfredis 38, 346.

⁷ *Ibid* 347.

⁸ Sv. 32, not. spisi M. Ingaldeo, 48.

⁹ Sv. 145, 5.

¹⁰ *Ibid.* 6.

¹¹ Sv. 149, 3.

¹² Sv. 56, 13.

¹³ Sv. 38, notarski sveščić.

¹⁴ Sv. 40, 15 *itd.*

¹⁵ Sv. 44, not. sveščić.

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Sv. 34, 100.

¹⁸ *Ibid*, sveščić III.

¹⁹ Sv. 40.

²⁰ Sv. 39, sveščić XX, 157.

²¹ Sv. 49.

²² Sv. 34, sveščić IV, sudbeni spisi 129', 141.

²³ Sv. 48, 138'.

²⁴ Sv. 49.

²⁵ Sv. 147, 10.

²⁶ Sv. 40, 126.

²⁷ Sv. 44, oporuka.

²⁸ Sv. 56, not. spisi.

²⁹ Sv. 61, not. spisi.

³⁰ Sv. 55, 408'. Tu je zabilježeno rodoslovno stablo obitelji Pečenića, koje na žalost počinje tek s pjesnikovim djedom. Božičević griješi, kad piše da je pjesnik imao samo sestru Biru, ali se odatle može zaključiti, da je Andrijana umrlo vrlo rano. U siječnju 1478. bila je živa. Sv. 34, sveščić 4, 13.

³¹ Sv. 34, I sveščić, 4', 57, 150, 217, 222', 278, 287, 290, III sveščić.

³² Sv. 35, 471.

³³ Sv. 55, 408'.

³⁴ Sv. 21, III sveščić oporuka, 136, 137.

³⁵ Sv. 32, not. spisi M. Ingaldeo, 202.

³⁶ Sv. 34, not. spisi, sveščić I 165.

³⁷ *Ibid*, 143.

³⁸ *Ibid.*, 276, Sv. 40, 265.

³⁹ Sv. 34, sveščić I 204'.

⁴⁰ Sv. 36, sveščić I, 7.

⁴¹ Sv. 40, 83, 83'.

⁴² *Ibid*. 180.

⁴³ Sv. 44, not. spisi, 3.

⁴⁴ Sv. 56, not. spisi.

⁴⁵ *Ibid*.

⁴⁶ *Ibid*.

⁴⁷ Sv. 44 not. spisi, 98.

⁴⁸ Sv. 35, 528.

- ⁴⁰ Sv. 40, oporuke, 583, 586.
⁴¹ Sv. 32, not. spisi M. Ingaldeo, 200'.
⁴² Sv. 51.
⁴³ Sv. 34, sveščić IV, sudbeni spisi, 13.
⁴⁴ Ibid. 22'.
⁴⁵ Ibid. 27.
⁴⁶ Ibid. 28.
⁴⁷ Sv. 30, liber praeceptorum, 204.
⁴⁸ Sv. 34, sveščić Processus ser Marci Pecinich et fratrum cum defensoribus commissarie q. ser Antonii Johannis.
⁴⁹ Sv. 34, not. spisi I sveščić, 292'.
⁵⁰ Sv. 34, IV sveščić, sudbeni spisi.
⁵¹ Sv. 36 not. spisi.
⁵² Sv. 34, sveščić Processus inter ser Marcum et ser Doimurum Pecinich ex parte una agentis et d. Nicolaum de Papalibus ex alia se tuente.
⁵³ Sv. 55, 340, 419.
⁵⁴ U ispitivanje Constantinijske pripovijesti o nesretnoj smrti pjesnikova prijatelja Papalica, koja je na nj navodno djelovala, ne možemo se upuštati, jer o tome nema nikakvih pouzdanih podataka. Treba tek napomenuti, da je onaj splitski sabirač starina, koji mu je tu pripovijest pričao, bio neki Capogrosso, koji je imao zbirku starina i umjetnina, od koje su se sačuvali ostaci u Gradskom muzeju Splita. Godine 1948. nađen je u toj zbirci, što je prenesena iz Stivana na Braču, i onaj mali koloturnik, koji se povezuje uz tu priču, a koji je vidio Constantini pa zatim i Kukuljević. Sada se nalazi u Gradskom muzeju u Splitu. Vidi o tome bilješku 114 na kraju ovog članka.
⁵⁵ Sv. 34, sveščić I, 164, 171.
⁵⁶ Ibid. 175—177, 182, 186', 187, 187'.
⁵⁷ Ibid. 183.
⁵⁸ Ibid. sveščić IV, 82.
⁵⁹ Ibid. sveščić V, 21'.
⁶⁰ Ibid. sveščić III, sveščić IV, 142', 143.
⁶¹ Ibid. sveščić IV, 148.
⁶² Ibid. sveščić III.
⁶³ Ibid.
⁶⁴ Sv. 35, 336.
⁶⁵ Ibid. 327, 328.
⁶⁶ Ibid. liber civilium, 325.
⁶⁷ Ibid. 322'.
⁶⁸ Sv. 37, liber extraordinariorum.
⁶⁹ Sv. 32, uz datum 13. lipnja 1474, 207'.
⁷⁰ Ibid. 243.
⁷¹ Sv. 34, sveščić I, 116.
⁷² Ibid. 116'.
⁷³ Ibid. 132'.
⁷⁴ Ibid. 190', 294.
⁷⁵ Ibid. 202, 203, 262, 277'.
⁷⁶ Ibid. sveščić V, 13.
⁷⁷ Ibid. sveščić I, 294.
⁷⁸ Ibid. sveščić IV, 59'.
⁷⁹ Ibid. sveščić I, 226.
⁸⁰ Ibid. sveščić I.
⁸¹ Sv. 61, not. spisi.
⁸² Sv. 25, not. spisi A. Campolongo, 33.
⁸³ Posebni list među arhivalijama u Bratovštini sv. Duha u Splitu. O Balistrici na Šolti: Z. Kulundžić, Ta rič hrvacka I, Zagreb 1977, str. 18.
⁸⁴ Sv. 23, sveščić III, 141'.
⁸⁵ Sv. 34, sveščić III, Sv. 40, 192.
⁸⁶ Sv. 40, 136', 214'.
⁸⁷ Sv. 34, sveščić IV, 7'.

- ⁹⁷ Ibid. sveščić I, 290'.
- ⁹⁸ Sv. 38, not. spisi.
- ⁹⁹ Spisi Konzervatorskog zavoda u Splitu br. 134/1929.
- ¹⁰⁰ U slobodnom prijevodu suradnjom D. Rendića Miočevića. Onaj Barbarus, kojega pjesnik u ovoj poslanici srdačno pozdravlja i nazivlje prijateljem, možda jer Hermolej Barbaro, koji je godine 1511. bio blagajnik i kaštelan u Splitu. Sv. 52, 28.
- Nakon tiskanja ovog članka N. Šop je preveo Marulićevu pjesničku poslanicu u hrvatske stihove. Zbornik Marka Marulića, Zagreb 1950, str. 19.
- ¹⁰¹ Sv. 42. Sv. 36, not. spisi. Sv. 40, 389', 265.
- ¹⁰² Sv. 43.
- ¹⁰³ Sv. 40, 231.
- ¹⁰⁴ Arhiv Konzervatorskog zavoda u Splitu.
- ¹⁰⁵ Sv. 40, not. spisi 63', 233.
- ¹⁰⁶ Sv. 42, sveščić IV.
- ¹⁰⁷ Sv. 46, 248'.
- ^{107a} C. Fisković, Marulićev grob, u ovoj knjizi.
- ^{107b} Nakon tiskanja ovog članka o knjigama je općirno pisao Antonin Zaninović u Zborniku Marka Marulića, Zagreb 1950, str. 301.
- ¹⁰⁸ P. Skok navodi da u Marulićevoj oporuci ne piše »*Libellus de arte pictura*« (I) već »*Libellus de arte piscendi*«. On nije znao za ispravnije Kolendićevo čitanje i prihvatio je ranije pogrešno Račkijevo čitanje. Zbornik Marka Marulića, Zagreb 1950, str. 240.
- ¹⁰⁹ D. Berić »Slobodna Dalmacija«, I. VII 1950, Split, str. 2.
- ¹¹⁰ I. Slamnig, Prvi stari hrvatski pisac. Forum 12, Zagreb 1969, str. 1025. *Commissiones et relationes venete*, t. III, Zagreb 1880, str. 226; M. Usmiani, Marko Marulić, Harvard Slavic Studies, vol III, Cambridge, Massachusetts 1957, str. 45.
- H. Morović smatra da se Celsijeve riječi odnose na predstave s prikazima kazni na trgovima koje je Marulić sastavljao. H. Morović, Povijest biblioteka grada Splita, I Zagreb 1971, str. 68; C. Fisković, Prinova romančkom slikarstvu u Splitu, Mogućnosti, Split, veljača 1971.
- ¹¹¹ C. Fisković, Igra loptom u renesansnoj Dalmaciji. Mogućnosti V, br. 12, Split 1958, str. 992.
- ¹¹² D. Božić-Bužančić, Prilog poznavanju interijera splitske kuće iz druge polovice 16. stoljeća. Izdanja Historijskog arhiva — Split 3, Split 1961, str. 118.
- ¹¹³ Vidi C. Fisković, Marulićev grob, u ovoj knjizi.
- ¹¹⁴ D. Kečkemet, Život Marka Marulića Splitsanina, Split 1975, sl. uz str. 97. U toj se knjižici, začudo, ponavlja i prevodi Constantintjeva priča o Papalićevoj ljubavnoj zgod, pa čak i Kuzmanićeva o uzidanoj živoj djevojci sred renesansnog Splita. Te bi priče već jednom trebalo da se isključe iz života jednog istaknutog književnika ali one se sada ilustriraju čak i koloturnikom za konopac, koji je navodno po predaji pripadao Maruliću u tim izmišljenim događajima.